

О. П. Зоря,
к. с. н., доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя
Д. А. Лагода,
магістрантка 6 курсу, Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ"

O. Zorya,
PhD associate professor , associate professor of accounting and auditing chair,
Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya
D. Lagoda,
master, the 6-th course of Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya

ANALYSIS OF SECURITIES JSC "STATE SAVINGS BANK OF UKRAINE"

В статті проведено аналіз операцій з цінними паперами ПАТ "Державний ощадний банк України". Розглянуто облигації, випущені пов'язаним державним підприємством Національною акціонерною компанією "Нафтогаз України", випуск яких був забезпечений державною гарантією, придбані акції ПАТ "Національний депозитарій України", кредити, отримані від НБУ (в тому числі за угодами РЕПО забезпечені борговими цінними паперами, наявними для продажу, випуск єврооблігацій у формі 5-річних, облигацій оплата нових акцій державними борговими цінними паперами — облигаціями внутрішньої державної позики спеціальної емісії.

The paper analyzes securities transactions PJSC "State Savings Bank of Ukraine". Considered bonds issued by related state enterprise National Joint Stock Company "Naftogaz of Ukraine", whose production was provided by the State guarantee acquired shares JSC "National Depository of Ukraine" loans from the National Bank of Ukraine (including repurchase agreements secured debt securities available for sale Eurobond issue in the form of 5-year-olds, bonds pay new shares by public debt securities — T-bills special issue.

Ключові слова: акції, боргові цінні папери, єврооблігації, комерційний банк, цінні папери, структура портфеля цінних паперів, ринок цінних паперів, облигації.

Key words: shares, debt securities, Eurobonds, commercial bank, securities, securities portfolio structure, the stock market, bonds.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток фінансового ринку як механізму накопичення та інвестування капіталів — необхідна умова подолання кризових явищ в економіці України. Особливим сегментом фінансового ринку є ринок цінних паперів, який впливає не лише на перерозподіл власності, а й на рух вільних коштів між підприємствами різних видів економічної діяльності. Ринок цінних паперів та-

кож дає можливість інвесторам отримувати доходи не тільки від вкладання коштів безпосередньо у виробництво, а й від надання грошей у користування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розробкою методики оцінки та аналізу цінних паперів займалися західні вчені, такі як Дж. Вільямс,

М. Гордон, Г. Марковітц, Дж. Лінтнер, Дж. Тобін, Дж. Трейнор, В. Шарп. З появою фондових ринків у постсоціалістичних країнах проблематику інвестицій у цінні папери вивчають вчені-економісти І.А. Бланк, В.В. Ковальов, Ю.Я. Кравченко, О.В. Мертенс, Я.М. Міркін, О.М. Мозговий, Е.Л. Найман, А.А. Пересада, Л.О. Примостка, В.М. Суторміна, В.М. Федосов. Незважаючи на тривалі дискусії, що точаться серед науковців та практиків, єдиний підхід щодо систематизації методик аналізу цінних паперів поки що не опрацьований, і це перешкоджає їх впровадженню у практику українських банків.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є комплексне дослідження теоретико-методологічних питань фінансових інвестицій та проведення аналізу операцій ПАТ "Державний ощадний банк України" з цінними паперами.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансові інвестиції — це активи, які утримуються інвестором з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. До таких активів зазвичай відносяться цінні папери, зокрема, акції, облігації, депозитні сертифікати, казначейські зобов'язання.

Згідно із Законом України "Про цінні папери і фондовий ринок" цінні папери — це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Банк є правонаступником Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, зареєстрованого Національним банком України (надалі — "НБУ") 31 грудня 1991 року за № 4. Відкрите акціонерне товариство "Державний ощадний банк України" було утворене відповідно до Розпорядження Президента України № 106 від 20 травня 1999 року та Постанови Кабінету Міністрів України № 876 від 21 травня 1999 року шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України в Державний ощадний банк України у формі відкритого акціонерного товариства. Відкрите акціонерне товариство "Державний ощадний банк України" було зареєстровано НБУ 26 травня 1999 року за № 4. Зміна назви Банку на публічне акціонерне товариство "Державний ощадний банк України" була зареєстрована 7 червня 2011 року. Банк з 5 жовтня 2011 року, працює на підставі банківської ліцензії, виданої Національним банком України. Банк має генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій та ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на здійснення операцій із цінними паперами.

Основна діяльність Банку полягає у веденні банківських рахунків та залученні депозитів юридичних та фізичних осіб, наданні кредитів, здійсненні платежів, торгівлі цінними паперами та у здійсненні операцій з іноземними валютами. Протягом 2013 року Група придба-

ла облігації, випущені пов'язаним державним підприємством Національною акціонерною компанією "Нафтогаз України", із балансовою вартістю станом на 31 грудня 2013 року 4 409 648 тисяч гривень, що складає 13% від загального портфеля інвестицій, наявних для продажу, до вирахування резерву на покриття збитків від знецінення. Випуск цих облігацій був забезпечений державною гарантією. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років боргові цінні папери із балансової вартістю 998 869 тисяч гривень та 2 280 283 тисячі гривень, відповідно, були використанні як забезпечення за кредитами, отриманими від Національного банку України. Станом на 31 грудня 2013 року після передачі права голосу довіреним особам, Банк втратив суттєвий вплив на ПАТ "Національний депозитарій України", без зміни прав власності, тому інвестиції Банку у акції ПАТ "Національний депозитарій України" у сумі 26 143 тисяч гривень були рекласифіковані до інвестицій, наявних для продажу. У 2012 році Банк придбав акції ПАТ "Національний депозитарій України" і станом на 31 грудня 2012 року частка Банку у капіталі ПАТ "Національний депозитарій України" становила 24.99%. У 2013 році ПАТ "Національний депозитарій України" набув статусу Центрального депозитарію в установленому законодавством порядку. Відповідно до статті 9, частини 4 Закону України "Про депозитарну систему України", у статутному капіталі Центрального депозитарію частка одного акціонера разом із пов'язаними особами повинна становити не більш як 5%. З метою забезпечення відповідності вимогам Закону, у відповідності до рішення НКЦПФР від 15 жовтня 2013 року, довіреним особам членам НКЦПФР було передано право голосу за 2 063 акціями, що належали Банку. Таким чином, станом на 31 грудня 2013 року після передачі права голосу довіреним особам, у Банку залишилося право голосу за 516 акціями, що становить 5% статутного фонду ПАТ "Національний депозитарій України". Відповідно, Банк втратив суттєвий вплив на Центрального депозитарій цінних паперів, без зміни прав власності. Станом на 31 грудня 2013 року інвестиції Банку у акції ПАТ "Національний депозитарій України" були рекласифіковані до інвестицій, наявних для продажу. Станом на 31 грудня 2013 року кредити, отримані від НБУ (в тому числі за угодами РЕПО), у сумі 20 637 789 тисяч гривень були забезпечені борговими цінними паперами, наявними для продажу, які обліковуються на балансі Групи, із справедливою вартістю 998 869 тисяч гривень, кредитами, наданими пов'язаному державному підприємству Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України", із балансовою вартістю 12 445 616 тисяч гривень та кредитами, наданими іншим позичальникам із балансовою вартістю 897 616 тисяч гривень та грошовими коштами на рахунку в Національному банку України із балансовою вартістю 425 000 тисяч гривень. Станом на 31 грудня 2012 року кредити, отримані від НБУ (в тому числі за угодами РЕПО), у сумі 18 127 915 тисяч гривень були забезпечені борговими цінними паперами, наявними для продажу, які обліковуються на балансі Групи, із справедливою вартістю 280 283 тисячі гривень, борговими цінними паперами у власності Групи, які обліковуються на позабалансових рахунках, із справедливою вартістю 2 523 874 тисячі гривень, кредитами, наданими пов'яза-

ному державному підприємству Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України", із балансовою вартістю 16 578 157 тисяч гривень та кредитами, наданими іншим позичальникам із балансовою вартістю 1 516 108 тисяч гривень та грошовими коштами на рахунок в Національному банку України із балансовою вартістю 425 000 тисяч гривень. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років рахунки клієнтів включали нараховані процентні витрати у сумі 880 031 тисяча гривень та 810 385 тисяч гривень, відповідно. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років загальний залишок по рахунках десяти найбільших клієнтів складав 5 971 806 тисяч гривень та 5 631 800 тисяч гривень, що становить 13% та 14%, відповідно. У березні 2011 року Банк отримав кредит від SSB NO.1 Plc у сумі 500 мільйонів доларів США за ставкою 8.250% річних з терміном погашення у 2016 році. Надання кредиту було профінансоване SSB NO.1 Plc шляхом випуску єврооблігацій у формі 5-річних облігацій участі в кредиті номінальною вартістю 500 мільйонів доларів США з фіксованою ставкою купону 8.250% річних. У липні 2011 року SSB NO.1 Plc надав Банку кредит у сумі 200 мільйонів доларів США за ставкою 8.250% річних з терміном погашення у 2016 році, для чого додатково були випущені єврооблігації номінальною вартістю 200 мільйонів доларів США, які були об'єднані в єдину серію облігацій участі в кредиті на загальну суму 700 мільйонів доларів США з терміном погашення у 2016 році. Єврооблігації перебувають у лістингу на Ірландській фондовій біржі. У березні 2013 року Банк отримав кредит від SSB NO.1 Plc у сумі 500 мільйонів доларів США за ставкою 8.875% річних з терміном погашення у 2018 році. Надання кредиту було профінансоване SSB NO.1 Plc шляхом випуску єврооблігацій у формі 5-річних облігацій участі в кредиті номінальною вартістю 500 мільйонів доларів США з фіксованою ставкою купону 8.875% річних. Єврооблігації перебувають у лістингу на Ірландській фондовій біржі. Проценти за випущеними єврооблігаціями з терміном погашення у 2016 році, мають сплачуватись кожні півроку в кінці періоду рівними частинами 10 вересня та 10 березня кожного року, починаючи з 10 вересня 2011 року. Проценти за випущеними єврооблігаціями з терміном погашення у 2018 році, мають сплачуватись кожні півроку в кінці періоду рівними частинами 20 вересня та 20 березня кожного року, починаючи з 20 вересня 2013 року. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років випущені єврооблігації, включали нараховані процентні витрати у сумі 242 754 тисячі гривень та 144 089 тисяч гривень, відповідно. Банк має дотримуватися зобов'язань, які зазначені у кредитних угодах з SSB NO.1 Plc по відношенню до випущених єврооблігацій. Ці зобов'язання включають: вимогу надавати фінансову звітність відповідно до графіку, вказаного нижче, обмеження оголошувати та сплачувати дивіденди або інші виплати у випадку, якщо може виникнути затримка по виплатах за єврооблігаціями або якщо такі виплати сукупно перевищують 30% від чистого прибутку Групи за результатами відповідного періоду (розрахованого відповідно до законодавства України), певні обмеження на операції з пов'язаними особами та інші. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років випущені боргові цінні папери включали нараховані процентні витрати у сумі нуль гривень

та 4 142 тисячі гривень, відповідно. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років номінальна вартість акцій становила 1 092 000 гривень та 1 000 000 гривень за акцію, відповідно. Усі акції відносяться до одного класу та мають право на один голос. Дана консолідована фінансова звітність відображає суму сплаченого акціонерного капіталу за вартістю, яка скоригована на ефект гіперінфляції у сумі 252 140 тисяч гривень, яка мала місце до 31 грудня 2000 року. 20 жовтня 2011 року Уряд України прийняв рішення про збільшення акціонерного капіталу Банку на суму 1 041 900 тисяч гривень за рахунок капіталізації нерозподіленого прибутку Банку шляхом збільшення номінальної вартості акцій. Відповідні зміни до Статуту Банку погоджені НБУ 4 травня 2012 року та зареєстровані Державним реєстратором Печерської районної у м. Києві державної адміністрації 8 травня 2012 року. НКЦПФР зареєструвала це збільшення 9 квітня 2013 року. 12 червня 2013 року Уряд України прийняв рішення про збільшення акціонерного капіталу Банку на суму 291 732 тисячі гривень за рахунок капіталізації нерозподіленого прибутку Банку шляхом збільшення номінальної вартості акцій. Відповідні зміни до Статуту Банку погоджені НБУ 12 липня 2013 року та зареєстровані Державним реєстратором юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців Головного управління юстиції у місті Києві 17 липня 2013 року. НКЦПФР зареєструвала це збільшення 27 вересня 2013 року. 3 липня 2013 року Уряд України прийняв рішення про збільшення акціонерного капіталу Банку шляхом здійснення емісії 1 282 нових акцій із номінальною вартістю однієї нової акції 1092 000 гривень. Оплата нових акцій Банку була здійснена 10 грудня 2013 року державними борговими цінними паперами — облігаціями внутрішньої державної позики спеціальної емісії номінальною вартістю 1 400 000 тисяч гривень. Різницю між номінальною вартістю отриманих ОВДП та номінальною вартістю акцій Банку, випущених відповідно до цього рішення, в сумі 56 тисяч гривень було перераховано до Державного бюджету України. Станом на 31 грудня 2013 року це збільшення акціонерного капіталу ще не зареєстроване Державним реєстратором юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців Головного управління юстиції у місті Києві, НБУ та НКЦПФР. У 2013 та 2012 роках Банк виплатив частку прибутку на основі фінансових результатів 2012 та 2011 років до загального фонду Державного бюджету України відповідно до вимог статті Закону України від 21 вересня 2006 року № 185 "Про управління об'єктами державної власності" в сумі 198 794 тисячі гривень та 151 253 тисячі гривень, відповідно. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років резерви під гарантії та інші зобов'язання становили 186 206 тисяч гривень та 60 148 тисяч гривень, відповідно. Станом на 31 грудня 2013 року видані гарантії та інші аналогічні зобов'язання включали підтверджені резервні акредитиви інших банків у сумі 331 246 тисяч гривень. Збільшення кредитів клієнтам в межах зобов'язань за кредитами та лімітів кредитних ліній затверджується Групою індивідуально у кожному випадку і залежить від фінансового стану позичальника, якості обслуговування боргу та інших факторів. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років загальна сума таких відкличних зобов'язань складала 10 986 093 тисячі гривень та 5 840 695

тисяч гривень, відповідно. Станом на 31 грудня 2013 року у порівнянні з 31 грудня 2012 року боргові цінні папери зі справедливою вартістю 225 198 тисяч гривень були переміщені з Рівня 2 в Рівень 1 внаслідок появи даних активного ринку. Боргові цінні папери зі справедливою вартістю 1 396 955 тисяч гривень станом на 31 грудня 2013 року у порівнянні з 31 грудня 2012 року були переміщені з 3 Рівня до 2 Рівня ієрархії справедливої вартості внаслідок зміни спостережних ринкових даних. Протягом року, що закінчився 31 грудня 2012 року, по цим цінним паперам були відсутні котирування та інші ринкові дані, які піддаються спостереженню, тому оцінка їх справедливої вартості була здійснена за допомогою методів оцінки, що використовують інформацію, яка відрізняється від ринкових даних, які піддаються спостереженню. Боргові цінні папери зі справедливою вартістю 1 176 495 тисяч гривень станом на 31 грудня 2012 року у порівнянні з 31 грудня 2011 року були переміщені з 2 Рівня до 3 Рівня ієрархії справедливої вартості внаслідок зміни спостережних ринкових даних. Протягом року, що закінчився 31 грудня 2012 року, по цим цінним паперам були відсутні котирування та інші ринкові дані, які піддаються спостереженню, тому оцінка їх справедливої вартості була здійснена за допомогою методів оцінки, що використовують інформацію, яка відрізняється від ринкових даних, які піддаються спостереженню. Справедлива вартість фінансових активів та фінансових зобов'язань, які не оцінюються за справедливою вартістю на постійній основі (але розкриття інформації про справедливую вартість є обов'язковим). Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років знецінені кредити включали кредити, прострочені більше трьох місяців, на суму 6 968 256 тисяч гривень та 4 458 533 тисячі гривень, що складає 10.8% та 7.3% від загальної суми кредитного портфеля до вирахування резерву, відповідно. Банк очікує, що значна частина кредитів, за якими має місце прострочення платежів більше ніж 3 місяці, будуть погашені за рахунок власних надходжень позичальників або реалізації забезпечення. Такі очікування Банку ґрунтуються на тому, що значна частина прострочених корпоративних кредитів забезпечена ліквідною заставою, та надана підприємствам, які мають потенційну можливість відновити власну платоспроможність. Спроможність Банку отримати платежі по простроченим кредитами фізичних осіб пояснюється тим, що такі кредити переважно забезпечені нерухомістю або транспортними засобами. Більше того, навіть у разі недостатньої вартості забезпечення для погашення кредиту, Банк не втрачає права вимоги на отримання платежів від позичальника до повного погашення кредиту. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років нараховані відсотки по кредитах, наданих клієнтам, включали нараховані відсотки по знецінених кредитах у сумі 1 525 865 тисяч гривень та 1 213 246 тисяч гривень, відповідно. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років залишки на рахунках в НБУ становили 2630 544 тисячі гривень та 2 216 597 тисяч гривень, відповідно. Кредитний рейтинг України, згідно з класифікацією міжнародних рейтингових агентств станом на 31 грудня 2013 року, відповідав спекулятивному рівню В. Станом на 31 грудня 2013 та 2012 років незнижувані залишки на поточних рахунках оцінювалися в сумі 8 970 905 тисяч гривень та

8 915 931 тисяча гривень, відповідно. На основі припущення щодо здатності продовжувати свою діяльність на безперервній основі фактичний термін погашення незнижуваного залишку вважається невизначеним. Станом на 31 грудня 2013 року справедлива вартість цінних паперів, які можуть вважатись покриттям кумулятивного розриву ліквідності за часовим кошиком "до 1 року" (до їх складу входять відповідні цінні папери зі строком погашення більше 1 року та цінні папери, отримані за операціями РЕПО з переходом права власності) складає 10 484 229 тисяч гривень.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Головною проблемою є нерозвиненість самого ринку цінних паперів, то необхідно вдосконалювати його інфраструктуру, а також проводити ефективну державну політику щодо оподаткування операцій на ринку цінних паперів. У цілому можна говорити про позитивну тенденцію в діяльності ПАТ "Державний ощадний банк України" на ринку цінних паперів. Проте існують певні негативні фактори, які гальмують процес проведення банками операцій з цінними паперами і тому виникає потреба розробки шляхів їх подолання. Необхідно вдосконалювати законодавчу базу, яка регулює діяльність банків, а також створювати сприятливі умови для роботи банків з цінними паперами. Розвиток операцій з цінними паперами може стати одним із провідних елементів забезпечення інтеграції банківської системи України у світовий економічний простір.

Література:

1. Куц О.О. Аналіз динаміки та структури портфелю цінних паперів комерційних банків України [Електронний ресурс] / О.О. Куц // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка".
2. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): підручник. — К.: "Хай-Тек Прес", 2010. — 608 с.
3. Річний звіт ПАТ "Державний ощадний банк України" 2013 р.
4. Роганова О.Я. Облік та аналіз операцій банку з цінними паперами: дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Київський національний економічний ун-т. — К., 2005.

References:

1. Kusch, O.O. (2011), "Analysis of the dynamics and structure of the securities portfolio of commercial banks in Ukraine", *Efektivna ekonomika*, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=860&p=1> (Accessed 13 March 2015).
 2. Lytvyn, N.B. (2010), *Finansovyy oblik u bankakh (u konteksti MSFZ)* [Financial accounting in banks (in the context of IFRS)], "Khaj-Tek Pres", Kyiv, Ukraine.
 3. Annual report JSC "Derzhavnyj oschadnyj bank Ukrainy" 2013.
 4. Rohanova, O.Ya. (2005), "Accounting and analysis of bank operations with securities", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Kyiv National Economic University Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 11.03.2015 р.*